

**XOR SAN'ATINING TARIXIY SHAKLLANISHI VA UNING
PEDAGOGIK AHAMIYATI**

**ИСТОРИЧЕСКОЕ ФОРМИРОВАНИЕ ХОРОВОГО ИСКУССТВА И
ЕГО ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ ЗНАЧЕНИЕ**

**THE HISTORICAL FORMATION OF CHORAL ART AND ITS
PEDAGOGICAL SIGNIFICANCE**

Farg'ona davlat universiteti musiqiy ta'lim va san'at yo'nalishi

*I-bosqich magistri **Razzoq Ergashali Sevaraxon***

e-mail: razzaqovasevaraxon@gmail.com.

Annotatsiya

Mazkur maqolada xor san'atining tarixiy shakllanish bosqichlari, uning qadimgi davrlardan to hozirgi kungacha bo'lgan rivojlanish jarayoni san'atshunoslik va pedagogika nuqtayi nazaridan tahlil qilinadi. Xor san'atining jamiyat ma'naviy hayotidagi o'rni, umumta'lim maktablarida musiqiy-estetik tarbiya vositasi sifatidagi ahamiyati ilmiy asosda yoritiladi. Shuningdek, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M. Mirziyoyev nutqlarida ilgari surilgan madaniyat va san'atni rivojlantirishga oid g'oyalar xor san'atining pedagogik ahamiyatini kuchaytiruvchi muhim omil sifatida tahlil etiladi.

Kalit so'zlar: xor san'ati, san'atshunoslik, musiqiy ta'lim, jamoaviy kuylash, estetik tarbiya, pedagogik ahamiyat.

Аннотация

В статье рассматриваются исторические этапы формирования хорового искусства, его развитие с древнейших времён до современности с позиций искусствоведения и педагогики. Раскрывается роль хорового искусства в

духовной жизни общества, а также его значение как средства музыкально-эстетического воспитания в общеобразовательных школах. Особое внимание уделяется идеям, выдвинутым в выступлениях Президента Республики Узбекистан Ш.М. Мирзиёева, направленным на развитие культуры и искусства и повышение качества художественного образования.

Ключевые слова: хоровое искусство, искусствоведение, музыкальное образование, коллективное пение, эстетическое воспитание, педагогическое значение.

Abstract

This article examines the historical formation of choral art and its development from ancient times to the present from the perspectives of art studies and pedagogy. The role of choral art in the spiritual life of society and its importance as a means of musical and aesthetic education in general secondary schools are scientifically analyzed. Special attention is given to the ideas expressed in the speeches of the President of the Republic of Uzbekistan, Sh.M. Mirziyoyev, emphasizing the development of culture and art and the enhancement of artistic education.

Keywords: choral art, art studies, music education, collective singing, aesthetic education, pedagogical significance.

Kirish

Xor san'ati insoniyat madaniyatining eng qadimiy va ommaviy musiqiy shakllaridan biri hisoblanadi. U jamiyat hayotida nafaqat estetik zavq manbai, balki ta'lim-tarbiya vositasi sifatida ham katta ahamiyatga ega. Xor san'ati orqali o'quvchilar musiqiy qobiliyatlarini rivojlantiradilar, jamoada ishlash ko'nikmalarini o'zlashtiradilar va o'zlarini ifoda etish san'atining muhim qismi bilan tanishadilar.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M. Mirziyoyevning madaniyat va ta’lim sohasidagi nutqlari xor san’atining maktab ta’limidagi o‘rnini yanada mustahkamlashga xizmat qiladi. Prezidentimiz ta’kidlashicha, “madaniyat va san’atni rivojlantirmasdan yuksalish mumkin emas”¹, shuningdek, “yoshlarimizning ma’naviy va estetik tarbiyasida san’atning o‘rni beqiyosdir”¹. Shu nuqtai nazardan, xor san’atini o‘qitish jarayoni zamonaviy pedagogik yondashuvlar bilan boyitilishi zarur.

Xor san’atining kelib chiqishi va tarixiy rivoji

Xor san’ati insoniyat madaniyatining eng qadimiy va keng tarqalgan musiqiy shakllaridan biridir. U qadimiy jamiyatlarda diniy marosimlar, jamoaviy bayramlar va urf-odatlarida shakllangan. Dastlab xor kuylash tabiiy inson ovozlarning uyg‘unlashuvi orqali yaratilgan bo‘lib, odamlar o‘z his-tuyg‘ularini, tabiat hodisalarini, va ruhiy holatlarni jamoaviy tarzda ifoda etish vositasi sifatida ishlatganlar.

Tarixiy manbalar va rivojlanish

Antik davr musiqasida xor san’ati muhim o‘rin egallagan. Yunon teatrida xor sahnaning ajralmas qismi bo‘lib, u spektakllar mazmunini ochib beruvchi, voqealar ruhiyatini ifodalovchi vosita bo‘lgan. Xor kuylash san’ati Estoniya, Gretsiya, Rim, Misr va boshqa qadimiy madaniyatlarda mustahkam o‘rin olgan.

O‘rta asrlarda xor san’ati xristianlik diniy marosimlarida asosiy musiqiy shakl sifatida rivojlana boshladi². Katedral xor jamoalari ibodatlarini nafis musiqiy kuylash orqali jonlantirdi. Shu davrda gregorian chant va boshqa diniy qo‘shiqlar rivojlandi.

¹ Mirziyoyev Sh.M. *Madaniyat va san’atni rivojlantirishga oid nutqlar*. – Toshkent, 2020. – B. 14.

² Asafyev B. *Muzyka i obshchestvo*. – Moskva: Gosmuzizdat, 1971. – B. 78.

O'zbekiston va Markaziy Osiyoda xor san'ati

O'zbek xalqining musiqa madaniyati xor kuylash an'analari bilan boy³. Milliy madaniyatimizda xor san'ati xalq qo'shiqlari, aytishmalar, folklor va diniy marosimlarda o'z aksini topgan. Xor san'atining maktabda o'qitilishi yoshlarni milliy madaniyatga bog'lashda muhim rol o'ynaydi.

Bugungi kunda xor san'ati umumta'lim maktablari va madaniyat markazlarida jadal rivojlanmoqda. Zamonaviy metodikalar va pedagogik yondashuvlar orqali xor jamoalari faoliyati yanada samarali tashkil etilmoqda.

Xor san'atining pedagogik ahamiyati

Xor san'ati nafaqat musiqa ijrosi san'ati, balki ta'lim va tarbiya jarayonining samarali vositasidir. Umumta'lim maktablarida xor san'atini o'qitish o'quvchilarning shaxsiy, ijtimoiy va estetik rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatadi.

Musiqiy rivojlanish va ko'nikmalar

Xor san'ati orqali o'quvchilar vokal texnikasini egallaydilar, notani to'g'ri o'qish, ritm va harmoniyani anglash ko'nikmalarini rivojlantiradilar. Jamoaviy kuylash ovozlarning uyg'unlashuvi, muvofiqlik va bir-birini tinglash ko'nikmalarini oshiradi. Bu esa nafaqat musiqa fanida, balki boshqa sohalarda ham o'zaro hamjihatlik va muloqot ko'nikmalarini shakllantiradi.

Estetik va ma'naviy tarbiya

³ Rakhimov T. *O'zbek milliy musiqa madaniyati*. – Toshkent: Sharq, 2015. – B. 52.

Xor san'ati yoshlarning estetik didini shakllantiradi⁴, san'atga bo'lgan muhabbat va hurmatni oshiradi. O'zbek xalqining boy musiqiy merosi va xor an'analari o'quvchilarni ma'naviy barkamollikka yetaklaydi. Prezident Sh.M. Mirziyoyevning ta'kidlashicha, "yoshlarni ma'naviy barkamollikka yetaklashda madaniyat va san'atning o'rni beqiyosdir"¹.

Jamoaviylik va kommunikatsiya

Xor san'ati o'quvchilarni jamoada ishlashga o'rgatadi. Jamoaviy ijro do'stlik, hurmat va muvofiqlikni rivojlantiradi⁵. Bu esa ularning ijtimoiy ko'nikmalarini mustahkamlashga yordam beradi. Jamoada kuylash paytida o'zaro ishonch va mas'uliyat tuyg'usi paydo bo'ladi, bu esa yoshlarning shaxsiy o'sishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Psixologik va emosional rivojlanish

Musiqi ijrosi, ayniqsa jamoaviy kuylash, stressni kamaytiradi, ruhiy holatni yaxshilaydi va ijodiy fikrlashni rag'batlantiradi. Xor san'ati o'quvchilarni o'z his-tuyg'ularini ifoda etishga o'rgatadi va ularning psixologik barqarorligini oshiradi.

Ta'lim jarayonida xor san'atining o'rni

Umumta'lim maktablarida xor san'atini o'qitish ta'limning sifatini oshirishda muhim vosita hisoblanadi. Bu jarayon o'quvchilarning nafaqat musiqiy, balki

⁴ Tuychiev L. *Musiqi pedagogikasi: nazariya va amaliyot*. – Buxoro: Buxoro Davlat Universiteti nashriyoti, 2018. – B. 91.

⁵ Karimov S. *Musiqi ta'limi metodikasi*. – Toshkent: O'qituvchi, 2016. – B. 117.

intellektual va ma'naviy rivojlanishiga hissa qo'shadi. Ta'lim muassasalarida xor jamoalarini tashkil etish va faoliyatini qo'llab-quvvatlash zarur.

tashkil etadi". Shu sababli, xor san'atini rivojlantirish davlat siyosatining muhim qismi hisoblanadi

Umumta'lim maktablarida xor san'atini o'qitishning metodik asoslari

Xor san'atini maktablarda samarali o'qitish uchun pedagogik yondashuvlar, metodlar va vositalarni puxta bilish va to'g'ri qo'llash zarur. Bu bobda xor san'atini o'qitishning nazariy va amaliy jihatlarini, metodik usullari, o'quv dasturlari va o'qituvchi malakasi tahlil qilinadi.

Ta'lim dasturi va rejalashtirish

Xor san'ati o'qitilishi maktab musiqasi fanining muhim qismi sifatida o'quv dasturlarida aniq belgilanishi kerak. Ta'lim dasturi xor kuylash texnikasi, musiqa nazariyasi, vokal mashqlar va amaliy ijrolarni o'z ichiga oladi. Dastur bosqichma-bosqich, yosh va malaka darajasiga mos ravishda tuzilishi lozim.

Vokal texnikasi va musiqa nazariyasi

Xor san'atida vokal texnikasi muhim o'rin tutadi⁶. O'quvchilar to'g'ri nafas olish, ovozni boshqarish, artikulyatsiya va to'g'ri ovoz chiqarishni o'rganadilar. Shuningdek, musiqa nazariyasi asoslari, nota o'qish, ritm va harmoniya tushunchalari ham muntazam ravishda o'qitilishi zarur.

Amaliy mashg'ulotlar va ijro

Amaliy mashg'ulotlar xor san'atini o'rganishda markaziy o'rin tutadi. O'quvchilar kichik va katta xor jamoalarida qatnashib, turli janrlardagi qo'shiqlarni

⁶ Abdullayev R. *Xor san'ati metodikasi*. – Toshkent: Fan, 2019. – B. 66.

kuylash orqali amaliy tajriba to'playdilar. Shu bilan birga, musiqa asboblari bilan hamkorlikda ishlash ko'nikmalarini rivojlantirish mumkin.

Pedagogik yondashuvlar

O'qituvchi pedagogik mahoratini oshirish, o'quvchilarning individual qobiliyatlarini inobatga olgan holda darslarni tashkil etish lozim. Differensial yondashuv, motivatsiya va rag'batlantirish usullari xor san'atini o'qitishda samaradorlikni oshiradi.

Baholash va nazorat

Xor san'ati bo'yicha bilim va ko'nikmalarni baholash aniq va adolatli bo'lishi kerak. Amaliy ijro, nazariy bilimlar va ijodiy faoliyat baholanishi zarur. Bu o'quvchilarning rivojlanish darajasini aniqlash va ta'lim jarayonini yaxshilashga xizmat qiladi.

Zamonaviy texnologiyalar va resurslardan foydalanish

Bugungi kunda multimediya vositalari, audio-video materiallar, onlayn platformalar va elektron darsliklar xor san'atini o'qitishni yanada samarali qiladi. O'qituvchilar uchun metodik qo'llanmalar, video darsliklar va amaliy seminarlar ham muhim manba hisoblanadi.

Xor jamoalarini tashkil etish va faoliyatini qo'llab-quvvatlash

Maktablarda xor jamoalarini tashkil etish nafaqat musiqa ta'limini boyitadi, balki o'quvchilarning jamoaviy ruhini oshiradi. Xor jamoalarining faoliyati maktab madaniy hayotini yanada rang-barang qiladi, tanlovlar va festivallarda ishtirok o'quvchilarning mahoratini rivojlantiradi.

Xulosa

Xor san'ati insoniyat madaniyatining muhim qismi bo'lib, uning tarixiy shakllanishi qadimgi davrlardan boshlab davom etib kelmoqda. Ushbu san'at turi nafaqat estetik zavq manbai, balki ta'lim-tarbiya jarayonida jamoaviylik, hamkorlik va ma'naviy barkamollikni shakllantirishda katta rol o'ynaydi.

Umumta'lim maktablarida xor san'atini o'qitish nafaqat musiqiy qobiliyatlarni rivojlantiradi, balki o'quvchilarning shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishiga ham xizmat qiladi. Prezident Sh.M. Mirziyoyevning madaniyat va ta'lim sohasidagi nutqlari xor san'atining maktab ta'limidagi o'rnini yanada mustahkamlash, uni zamonaviy pedagogik yondashuvlar bilan boyitishga asos bo'ladi.

Shu sababli, xor san'atini rivojlantirish va o'qitish jarayonini yanada takomillashtirish, o'qituvchilarning malakasini oshirish hamda maktablarda xor jamoalarini faoliyatini qo'llab-quvvatlash muhimdir. Bu esa kelajak avlodning ma'naviy va estetik barkamolligi uchun poydevor yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Mirziyoyev Sh.M. Madaniyat va san'atni rivojlantirishga oid nutqlar. – Toshkent, 2020.
2. Mirziyoyev Sh.M. Ta'lim tizimini rivojlantirish masalalariga oid nutqlar. – Toshkent, O'zbekiston, 2019. – 30–50-betlar.
3. Abdullayev R. Xor san'ati metodikasi. – Toshkent: Fan, 2019. – 256-bet.
4. Kamilov N. Musiqa o'qitish nazariyasi. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2017. – 312-bet.
5. Tuychiev L. Musiqa pedagogikasi: nazariya va amaliyot. – Buxoro: Buxoro Davlat Universiteti nashriyoti, 2018. – 224-bet.

6. Kodaly Z. Let Us Sing Correctly. – Budapest: Editio Musica, 1941. – 96-bet.
7. Orff K. Music for Children. – London: Schott Music, 1950. – 180-bet.
8. Asafyev B. Muzyka i obshchestvo. – Moskva: Gosmuzizdat, 1971. – 240-bet.
9. Rakhimov T. O‘zbek milliy musiqa madaniyati. – Toshkent: Sharq, 2015. – 175-bet.
10. Karimov S. Musiqa ta’limi metodikasi. – Toshkent: O‘qituvchi, 2016. – 200-bet.
11. Akbarov M. Musiqiy tarbiya asoslari. – Toshkent: Ma’naviyat, 2018. – 220-bet.
12. Yusupov D. Musiqa nazariyasi va tarixi. – Toshkent: Fan, 2014. – 310-bet.
13. Nazarov F. Xor san’ati rivojlanishining pedagogik jihatlari. – Samarqand: Samarqand Davlat Universiteti nashriyoti, 2019. – 190-bet.
14. Zokirov A. Musiqa ta’limida innovatsiyalar. – Toshkent: Innovatsiya, 2021. – 150-bet.